

891299

4-31

18895

18896

18897

wthg 3

JGL

1898

h. Thib

1910

[1888]

No 1067

- I Wapiti Wapiti Grass
II Wapiti Wapiti Grass
III Wapiti Wapiti Grass

Wapiti 882

23

Համար 1
Հրապարակում
համար 1
համար 1
համար 1
համար 1

Վ.Ա.ԲԱՆԱՆԻ ՍԵՐԻԱԿԱՆ

85
0-47

ՍԵՐԻԱԿԱՆ

493
 172

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԸ

Թարգմանեց Ֆրանսերեն

ԿԱՐԱՊԵՏ ՊԵՏԼԵՆԲԱՆ

ՈՐՈՇՈՒՄ

1910

ՏՊԱԳՐ. ՕՆԵԿԱ ԲԱՐՍԵՂՆԱՆ ԵՐ ՈՐԻՆ

ՉԱՊԵՐԱԿԱՆ Ե ՄԱՐԿԱ

54091

53955-ախ

- շԸԸ

ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ՎՐԱՅ ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վարսալա Սիեռօռլսկի՝ ծնած է ի Բոլոնիա 1858 ին. իր ուսումը առած է Վարսալոյ Լիսեին մէջ. յետոյ արուեստից վարժարանը մտնելով կոպղարարութիւն սովորեցաւ: Գործաւորական շարժումներու մասնակցելով Սիպերիա անտրուեցաւ. հոն Իստուրպետի կեանք ուսումնասիրեց, զոր ի վերջոյ Բոլոնիական եւ Ռուսական բազմաթիւ նորակերպերու մէջ նկարագրեց. երկու լեզուաւ ալ յաջողապէս կը գրէ: Թիւրանէն վերադարձին, 1905 ին մասնակցեցաւ Ռուսո-Բոլոնիական Համաժողովին եւ հոն նառ մը խօսեցաւ, որուն մէջ միացման համար իւր միտքը բացատրեց սա բառերով «Ձեր եւ թէ Մեր ազատութեան համար». այս խօսքը Ռուսո-Բոլոնիական ակումբին նշանաբանը եղաւ: Տարի մը առաջ քաղաքական յօդուածի մը համար ձերբակալուելով՝ զինուորական ասեանի առջեւ պիտի դատուէր, բայց յաջողեցաւ փախչիլ եւ արտասահման անցնիլ: Բոլոնիէն լեզուաւ նորակերպերու հաւաքածոյ մը հրատարակած է: Ինչպէս նաեւ «Նոր Չիկագին» եւ Ռուսական հանդեսներու մէջ ալ այլ եւ այլ պատմութիւններ. ի մէջ այլոց Ռուս-Աշխարհագրական ընկերութիւնը հրատարակած է իւր ազգագրական ալլազան գործերը: Իւր աշխատասիրութիւններէն

41032-6X

«Իսափոքները» «Հեռաւոր Արեւելքը» եւ «Քորեան» գիտական աշխարհի կողմէ լաւ գնահատուած են : Բանասէղծական խորին զգայնութիւն մը խրեն կը ցերնէ՛ գեղեցկութիւն մը՝ նոյն իսկ ամենախիստ կլիմաներու տակ ամենաժանր տառապանաց մէջ միեւնոյն պահուն գործուող ամենաժանր անարդարութիւնն իսկ, չեն կրնար իւր սրժին մէջէն դուրսել իւր մարդասիրութիւնը եւ բարեխիտ լաւատեսութիւնը :

ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆ

ՍԻՊԵՐԻՈՅ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԸ

Ա.

ԱՔԱՌՐԵԱԼՆԵՐԸ

Ն՞ուշտի օր մ'էր, առաջին անգամ՝ ըլլալով ձմրան արեգակը հորիզոնին վրայ իւր կոոր սկաւառակը ցոյց տուաւ . ոսկեգոյն եւ փայլուն լոյսին երկար տանել է վեր անհրեւելիքացած զեղունները՝ չրջակայ ձիւնալից կատարները ողողեցին . որոնք արշալոյսին պատճառաւ երկնաւանդ եւ վարդի գոյն մը ստացած են . մշուշները հովիտներու խառութեանց մէջ ամփոփուեցան . հեռուն, լեռներու տմոյն չրջադիծերը կապուեցան . ձուրճուի անուշտով փոքր քաղաքին պատճառները արեւուն լոյսին տակ չողջողացին Կալա հագուած պաշտօնատարի մը համազգեստին նման : Մուշտակներով խանձարուրուած զիրուկ ու թշեղ տղապոջ խումբ մը, որոնք խրճիթներուն տափակ տանիքներուն վրայ երսձ արեւը կը դիտէին, յանկարծ սկսան թռչուններու պէս ձուռողկ . իրենց անտիկներէն զուրս ելնող ցցուած պոտերով Իաքութեան հետաքրքիրներ՝ որոնք նոյնպէս իրենց ակնարկը կ'ուզողէին զէպի հարաւ գորմացած սառած լճակին միջեւ ելնող արեւին վրայ : Իրենց կիրակնօրեայ զեղին եւ սեւ գոյնով զգեստները

հաղած էին, ուսին կողմը ուռուցիկ, զիստերնուն վրայ փոթվոթ կարուած եւ կարմիր ու սեւ կապերով կոկորուած. ընդարձակ ճերմակ դաշտին վրայ նկարագեղ արատ մը կը կազմէին. ամէնքն ալ կը խաչալընքէին եւ կողջունէին հեռաւոր արեւակը («սպիտակ Աստուած»)ը :

Քաղաքական արտերկայները հաւաքուած են պարոն Եուզանի խրճիթին մէջ, ինչ որ տան տիրոջ շատ հաճելի կը թուի. դուրսի մասին մէջ, մուտքին վերի կողմը, ձիւնէն եւ սառցոյցէն հրաշալի կամար մը ձեւացած է, («Իսպան»)ցած եւ միթին է : Ներաւի նմանող փոքր պատուհանները հազիւ նշմարելի են. թանձր պատերուն խորութեան մէջ, խցիկին խորը միշտ մութ է, մէջտեղէն միայն քիչ մը լոյս կ'ընդունի. ընդհանուր հիացման սառնակայ կղամ է փառարան մը որ կը տաքցի՜ ուն զիւղացիին բնակարանը եւ թէ կը լուսաւորէ. ամանք նստած են անկողինին վրայ իսկ միւսները աթոռի կամ սնտուկի մը վրայ, կրակարանի մը մօտը Եուզանին կիներ, ժանտատետիկ Իսքութացի մը՝ բոլորովին քրտնաթոր կը չինէ երկրին սովորական կողոյ («ոկրամոլական ուտելիքներ») անդին մերկ տղայ մը գեանին վրայ կը սողայ, մատաղ հորթ մը որ պտտին կապուած է զրան քով կը ցատկոտէ. ամէնքն ալ կալանաւորի կամ տեղացիի զգեստ հագած են. միայն տոքթոր Չերէվին եւրոպացի տարազ կը կրէ :

Անանք յեղափոխութեան վրայ կը խօսին եւ կը դատաւարտեն բժիշկին լաւատեսութիւնը, Չերէվին կը

յուսայ համաձայնութիւնուն վերջ տալ. եւ երկրին հեւանդանոցին մէջ առողջապահիկ կանոններ ներս մտցնել, առանց վարչութեան ժառուրիւնը նկատողութեան առնելու :

Իրիկունը ամէնքն ալ Նէկրոսքի տնակը հաւաքուեցան որն որ լրջօրէն անոնց յայտարարեց .

— Պէտք է որ մենք փախչինք, բոլորս ալ այս տեղ կը ձանձրանանք. ցուրտէն ամենքնիս ալ պիտի մեռնինք, սա առիթը փորձենք :

Խորին լուրջիւն մը տիրեց :

— Ես Ձեր կարծիքէն եմ, լսաւ չարաչուք դէմքով Վօրանին :

Միւսները կը լռէին :

— Փախչինք, փախչինք կրկնեց Նէկրոսքի, ներշնչեալ ձայնով մը, մեր ծրագիրը իրագործելի է, մտիկ ըրէ՛ք, տեսէ՛ք :

Ես ձեռքը առաւ այն միակ աշտանակը որ խրճիթը կը լուսաւորէր, եւ զայն մօտեցուց պատին վրայ կախուած աշխարհայայցին :

— Հոս, բացատրեց նա մատովը ցուցունելով, ապիկա ձուրձուին է, գետը եւ իւր գետակիցները հեռուն դէպի արեւմուտք կ'երթան, այն տեղէն մարդ Լէնայի հովիտէն երկու հարիւր փարսան հեռի կ'իջնայ, ապիկա շատ մօտ է. հոսանքէն անցնելը զժուար բան մը չէ, ջուրերը ցած են. Թունքուսները իրենց սպրանքները այս ձամբով ձուրձուի կը փոխադրեն, մէկ անպատահելիւն մը կայ՝ որն է ձամբուն վրայ բնակչութիւն չգտնուիլը, ան ալ աւելի աղէկ մեղի համար :

Բ.

ՀՐԱՊՈՒՐԵՉ ԵՒ ՔԱՅԱՍԵՐՏ ԿԵՆԵ

Փախստեան պատրաստութիւնները կաղն ի կաղն կ'ընթանային, պէտք էր ձի մը ձեռք անցնել. զիմաց-կուն զգեստներ և մանաւանդ առատ պարէն պէտք էր իրենց ճամբորդութեան համար որ երեք տալիս պիտի տեսէր. ծրագրեր յրացողները խնայողութիւններ կ'ընէին փնդղինքնին ծխախոտէ օղիէ և այլն զրկելով. Բրասուքի տփղոյն երկատասարդ մ'էր գտաւական զէմքով. որ իւր հանձարը գործածելի ըրաւ զէնքերը նուրոգելու. հակառակ իրենց ձիւերուն արդիւնք մը ձեռք չբերուեցաւ. ժամանակնին կը գործածէին պէտք եղաւ ծը հայկթաղթելու խորհրդածութեամբ. վհատութիւնը վաղանցիկ խանդավարութեանց կը յաջորդէր:

Նոյն միջոցին Արքանօֆ անուն աքսորեալի մը կ'ինը անակնկալ օգնութեան յոյս մը ներջնեց իրենց. վերջիշեալ անձը փառասէր յեղափոխական մ'էր. լաւ խօսող, ուղղակի գործունէութեան կուսակից. գեղեցիկ շարժուածքներով, բայց իրեն քով հագուելու հաստատակամութիւնը կը պակսէր. Տիկին Արքանօֆ ոսկեղոյն խարտեաչ մագեր ունէր և իր աչքերը կը յիշեցնէին կապուտիկ ծաղիկը. գուրգուրացող սիրտ մը ունէր և վստաւուն գաղափարներով օժտուած էր. այս կ'ինը քաղաքական յանցաւորներուն միջև գարգացեալ կեանքի մը և կնոջական հրապոյրի մը չունեցող բերու. որոնք սկսած էին արդէն խոսքն կենցաղի մը

ազդեցութեան տակ թմրել, իրենց չնորհեց նաեւ իւր բոլոր անձնուիրութիւնը, իւր հասնելուն յաջորդ օրը Ալեքսանդրօֆի տունը այցելութեան միջոցին փախստեան ծրագրին վերահասու եղաւ. որն որ զինքը խիստ չափազանց, խնդրեց Բրասուքիէն որ զինքը իւր տունը առաջնորդէ և ճամբան հարցուց:

— Յաջողութեան մասին հաւատք ունի՞ք.

Բրասուքի ուշացաւ պատասխանելու:

— Գրեթէ ոչ. եթէ մենք ձիւր ունենայինք, զոնէ մէկ հատ մը...

— Ինչո՞ւ համար չէք գներ. հոս շատ գժուար է ձի մը ձեռք բերել:

— Շատ գժուար, մանաւանդ երբ մարդուն քով ստակ չզանուի, ըսաւ խնդալով:

— Ահ, առիթս շատ զէչ է. ինչո՞ւ համար խնդի չըսիք, առիթ զիւրին գործ կայ, իմ ամուսինէս ստակ պիտի ուզեմ:

— Հաւատացէ՛ք որ այդ լոսնը միտքս չ'իմաւ. ըսաւ նոս եռանդիւ:

Բրասուքի ազատօրէն խօսած ըլլալուն համար վշտացաւ և թէ զգաց որ աւելի պիտի նախընտրէր ճախճախուտ անտառներուն մէջ մեռնիլ, քան թէ թաքուն գաղտնիքը մանկամարդ կնոջ յայտնել, կստկածի ենթարկուելով:

Ասկայն և այնպէս կ'ինը գառնագին չեչուով մը չարունակեց.

— Ամէնքդ ալ մէկ խմորէ չ'իտուած էք. գուք ընկերակցութեան վրայ կը խօսիք և երբոր կարգը կու-

զայ անոր ծառայութիւն մը մատուցանելու կը զեղեւիք. սակիս իմ սխալս ալ է. պէտք է որ ես դու շակած ըլլայի եւ նոյն իսկ առաջարկած ըլլայի: Ձեր թշուառութիւնը աչքի կը զարնէ:

Իւր բնակարանը մտածին պէս, ամուսնոյն ըսաւ բոլորովին չնչասպառ:

—Անոնք կը փախչին:

—Որո՞նք եւ ե՞րբ:

Իւր կինը Ալէքսանդրովնէն եւ Քրասուսքիէն ինչ որ խնայած էր պատմեց:

Արքանոֆի զէմքը աստիճանաբար կը խոժոռնար.

—Տխմարներ, անձնասպանութեան զխմող մարդոց չեմ կրնար օգնել. եթէ անոնք մեռնին խիզճս կը տանչուի. երբէք չպիտի կրնան անանցանելի անասունները ձեզքել, ասիկա խենթութիւն է. նոյնիսկ կոպէկ մը չեմ տար:

Տիկին Արքանոֆ սկսաւ լալ եւ դատը շահեցաւ. փախստականները ձի մը եւ զէմքեր գնելու համար ինչ որ պէտք էր ստացան:

Գ.

ՎՍԵՆԳՍԻՆՈՐ ՓԱՆՈՒՍԵՐ

Բեկեռային գարունը հեղեղի մը ուժգնութեամբ կը հասնի. ձիւները չուտով կը հալին, սառոյցները շառաչւնալ կը կոտորին, մթութիւնը կ'անհետանայ. վերջապէս եւ արշալոյսը թռչող ճնճողակի մը թեւին կրկին բաղխումին պէս իրարու կը յաջորդեն. բեկռային գիշերները անհունապէս մեղմ են. բայց արեւակոյն ծագումով բոլոր բնութիւնը սգեւորութիւն մը կ'առանայ. ամէն ինչ արագաբար կը չարժի, ամէն բան յուզման մէջ է եւ ամէն ինչ կը փթթի, հեղեղատներուն մէջ արծաթի պէս վճիտ ջուրեր կը ծփծփան, վտակի պէս կը հոսին եւ կը մոռնան. երկնքի վրայ բիւրաւոր թռչուններ անըրպէս կը ծածկեն, վրդովուած եւ արբիւ կը թռնին փոթորիկէն հալածուած տերեւներու պէս: ձերմակ կարասները կարգաւ իրարու կը հետեւին իբր թէ խորհրդաւոր ուժէ մը մղուած ըլլային. սաղերը անկիւն ձեւացնելով կը շարունին թռչելու համար. բազուր շարժուն եւ խռովուն չղթայ մը կազմելով միեւնոյն բանը կընեն. ամենափոքր ճնճողակներ անկանոն երաններով կը թռչտին: Մետաքսի նման խոտը կը կանանչնայ, հարմուկը կը ծաղիկ եւ չոճիկներու անտառը կանաչորակ օսկեղոյն խոնաւ շոգիով մը կ'սքողուի:

Անոնց մէջէն միայն չորս յանդուգն անձեր գլտնուեցան այսպիսի խղճայի կազմածքով մը վտանգա-

ւոր փախուստը յանձն առնելու համար . մնացող ընկերները շարունակաբար սրարտաւոր էին կրակը վառ պահել փախստականներուն իրծիթին մէջ, որպէս զի ուստիկանութեան ուշադրութիւնը բացակայներուն վրայ չդառնար :

Ճամբան սկսած էր հետզհետէ գիւղաւանաւոր , մըթափոյն և վառառողջ մօրուտներու անտառը որ լի էր փայտի կտորուանքներով , տապալուած կոճիկերով , խորունկ փոսերով զիրենք ամէն կողմէ կը չրջապատէր . մզկոտութեանց և սունկերու բեղմնաւորած օղը զիրենք չնշանկոյժ կրնէր . իրենց ոտքերը կը մխրձուէին քարաքոսներու թանձր դալարին մէջ , որոնք իրենց մէջ կը քօղարկէին ննդաւոր ջրակոյտեր :

Ամբողջ օրը քարեցին և միայն իրիկուան զէմ կանդ առին նեղ անցքին դարձուածքին քով . ինքզինքնին ձուրձուէին բաւական հեռու կարծկով , խարոյկ մը վառեցին . իրենց վրան գլուխը չորցուցին , քիչ մը ջուր խմեցին , կերան և քնանալու համար պատրաստուեցան . անոնք տարածեցին իրենց բորբոքած կրունակները և արիւնշաղախ ոտքերը :

Բայց երբ գիշերը հովը դադրեցաւ . իրենց չուրձը մթղուկի այնպիսի ահուկի ամպ մը տեսան որ վախցան . չեմ գիտեր ինչ տեսակ կենդանական հոսանք մը . իրենց զէմքին վրայ խոյանալով ցաւոտ աչքերնին փակեց . լեցուելով անոնց բռնին և ռունդին մէջ : Այս թեւաւոր ամբոխը յարատեւ թափով մը զիրենք կը խայթէր . կ'այրէր կը խաղեր , յուսահատութեան կը մատնէր . ցաւը և սքեփանքը հրդէհին մոնջիւններուն նմանող

անվերջանալի խօլ բզզիւն մը իրենց խեղադարութիւն կուտար :

Ուստի չրջանակի խարոյկներ վառեցին և անոնց մէջտեղը նստան . ձին ալ իրենց քովը առին և կրակ վառեցին . ծուխը մթղուկները կը վանէր , բոլոր գիշերը խօսակցութեամբ անցուցին չնչեղով միտոտ օղը և միեւնոյն առտն տաքէն սոսկալի կերպով քրտնաթոր եղած էին :

Յաջորդ առաւօտ այս սոսկալի թեւաւորներէն ազատելու համար անտառէն գլուխ ելան և զէպի ժայռերը քարեցին , այն տեղ հովը սաստիկ էր և մեղին հեռքն անդամ չկար բայց խորտ ու բորտ ժայռերուն լերկ քարերուն վրայ իրենց ոտքերը ահաւոր կերպով կը սահէին . որով իրենց բռններուն պարկը անառանկի թուեցաւ :

— Ո՛հ , եթէ ամէն մէկերնուս տակ մէյ մէկ ձի գտնուած ըլլար :

— Փախուստը պիտի յաջողէր և այս ժամուս . այս տեղէն հարիւր փարսախ սաւելի հեռուն պիտի գտնուէինք :

— Ինչ որ ալ ըլլայ պիտի յաջողինք պրծիլ :

Ոչ ոք հակառակը խօսեցաւ . բայց ամէնքն ալ ստիպուած սիրտ սպառնալից ժայռերուն նայեցան ինչպէս նաեւ լայնափնոնկ անդունդներուն :

Ութը օր ժայռերու ամպուութեանց մէջ թափառեցան . միշտ դահալէմներու մէջ իյնալու և կամ ծառաւ ու ցուրտէ մոռնելու վախին տակ , ուժաւորած ձին չէր կրնար քաղի ալիս . պէտք եղաւ համբան շարունակելու համար բռնները վար դնել :

Նէկորսքի իւր ընկերները կը խրախուսէր .

— Մեր բռններուն պարկերը աչքէ անցնենք, աւելորդները նստենք, հաւանալիանաբար տակաւին երկու կամ երեք օրեր ալ ունինք և Լէնայի օժանդակ գետնէն միտն հոխտին մէջ պիտի ըլլանք :

Ուղղակի անոնց աչքին մէջ նայելէ խոյս կուտար . Քրասուսքիի գեղեցիկ և առնական գեմքը՝ չորցած և մթագնած էր ու կը նմանէր արծիւի կտուցին : Այլքսանդրօֆի ուժեղ մարմինը կամակորած և կքած էր . սակայն և այնպէս իւր խոշոր ոտքերը այնպէս մը հողին վրայ կը կոխէին, իբր թէ կուզէին երկրագունդը հրել . Վօրոնինի բարի և սև աչքերուն մէջ գաղտնի և լոխ տառապանքի մը արտայայտութիւնը իր ընկերները կը նշմարէին . երիտասարդը երբէք չէր արանջար, բայց քնացած պահուն կը հեծէր, իւր հոնդիւնները մէկէ աւելի անդամներ Նէկորսքիի կողմէն լսուեցան, որ քիչ կը քնանար և կերածն ալ ոչինչ էր . ու հազիւ կրնար ոտքի վրայ կենալ, որովհետև տենդը զինքը կը տոչորէր :

Երբ փախտաւականները ձիուն բնուր իրենց միջև բաժնեցին՝ Նէկորսքի աննշմարելի կերպով Վօրսքինի մասն ալ առաւ որն որ Քրասուսքիին հետ բաժնեց : Բայց երբ ոտքի ելաւ և բնուր վերցուց՝ հասկցաւ որ չտրտի կրնար զիմանալ և թերևս նոյնօրը պիտի իյնար, սկսած էր հետզհետէ յամբարար քալել, յաճախ իր ոտքը կը սառէր իյնալով իւր ծունկին կամ ձեռաց վրայ, և երբ ընկերները իրեն կապասէին կը բարկանար :

— Օն ուրեմն . քալեցէ՛ք, ինչ է պատճառը որ ին-

ծի կը նայիք . առաջին դադարին ինծի պիտի սպասէք : Ես զձեզ կրնամ դանդաղ, մի վախնաք, ձեր հետքին պիտի հետևիմ . ոչ ոք մեզմէ առաջ հոս ոտք կոխած է :

— Այլքսանդրօֆ և Քրասուսքի . որոնց զէմքը արեւահորովմենէն կարմրած էր, վարանոտ ակնարկներ փոխանակեցին, արեգակը կը փողփողէր ինչպէս Սահարայի անապատին վրայ և մերթ ընդմերթ այս երկու կտրիճներուն ալ աչքը կը կուրցնէր :

Փորձեցին Նէկորսքիի հետ խօսակցել .

— Պէտք է որ բնական մէկ մասը մնզի թողուս ձիուն վրայ պիտի դնենք, հիմա զիւրին կերպով կրնայ տանիլ :

— Այ հերիք ինծի խառնուիք, կը պաղտաւոր գիւ թողուցէք :

Որոշեցին առաջին դադարին բոնի ուժով իլլել . բայց անոր քովէն քիչ մը հեռանալէ յետոյ՝ տեսն որ աչքի չէր երևնար, Քրասուսքիի գնաց զինքը վնասուելու և փորին վրայ պատկած գտաւ մօտակայ բլուրի մը ճեղքուածքին վրայ . պայուսակը սեղմած էր իւր երկու ուսերը որոնք սարսուռէ կը ցնցուէին . բայց նուազած չէր . որովհետև քայլափոխին ազմուկը առածին պէս չարժեցաւ :

— Ի՞նչ ունիս հարցուց Քրասուսքի, նստելով իւր ընկերոջը քով . և փորձելով պայուսակը քակել :

— Մի՛ դաշիր :

— Ելի՛ր այս բնուր քեզի համար շատ ծանր է, ևս քեզի ըսի ալ, մի՛ վշտանար, ի՞նչ մեծ բան, մեզմէ քիչ մը տկար ևս եղեր .

— Զոյ՛ գիւ . կուգիմ հոս մնալ . . . առ պայուսակը

և գնաւ . . . : Գնաւ կըսեմ, աւելի լաւ է որ գաղերը
զիս ուտեն . . . :

— Նայինք, նայինք, ոտքի ելիր. հազիւ դարձ մը
Նէկորսքին ցնցեց, երբ Քրասուքի անութներէն բըռ-
նելով վերցուց. արեան ցայտ մը Նէկորսքի բերնէն
դուրս ելաւ, և արտասուած կաթիլներ իւր աչքերէն
հոսեցան :

— Դուն կը տեսնես . . . ես մտնելու վրայ եմ . . .
ձգեցէք զիս . . . Նեանցէք ինծի. այլեւս Բոյոնեան չի
պիտի կրնամ տեսնել :

Քրասուքի բոլորին կատարը վազեց և ընկեր-
ները կանչեց. փախստականները պատգարակ մը
չինեցին հիւանդը փոխադրելու համար և զէպի
եւ ճամբայ ինկան :

Գ.

ԱՐՄԱՐԱՆԱՆԻ ՄԷ ԱՄՆԵՕՐԵԱՅ ԵՐԱՅԳ

Հազիւ թէ Նէկորսքի կազդուրուեցաւ. նորէն վեր-
սկսեցին աւելի եռանդով պատրաստութիւններ տես-
նել փախստեան համար, այս անգամ աւելի լրջօրէն :
Մ. Եւուլանօֆ պաշնարդի պաշտօնը կորսնցուցած
ըլլալով՝ գնաց քաղքէն աւելի հեռու բնակիլ, ամայի
վայր մը անտառի մը մօտ. հոն ապրատուն մը չինեց՝
ուր ընկերները զիշեր ցորեկ կ'աշխատէին իրենց ընդ-
հանուր ծրագրին իրականացման. ձուլի աղածոյներ
կը պատրաստէին. գործիքներ, զէնքեր և նաւակ մը
կը չինէին սաստկահոս գետի մը, արագ և անկայուն
հոսանքներու և ջրվէժներու զիմագրաւելու չափ տո-
կուն. իրենց ուղեղիծը փոխած ըլլալով՝ ճամբարու-
թեան մէկ մասը կը մտադրէին նաւակով կատարել.
ձիւր չ'ունէին, այն քաջ կենդանին որ առաջին փա-
խստափորձին իրենց ընկերացած էր, Արքանօֆ զայն
պիտի ծախէր, անոր զինք ինք վճարած ըլլալով :

Իւր կիներ պատուական կենդանիին վաճառումը
արգիլել ուզեց .

— Գիտեմ որ բարի ես ու կծծիութիւն ալ չունիմ,
բայց երբեմն ոչինչ բաներու համար կը զոյրացնեմ.
Կապրկիս . . . : Ինքզինքիդ վրայ տկնարկ մը չես նետեր
վասն զի երթալով . . . խոհեմ, երկչոտ և կոտորածոտ
ըլլալու վրայ ես. չափը կանցնի կոր, հետզհետէ ամ-
բական կըլլաս. ամենապոզն զիտադութեան չես հան-

դուրժեր. այս բանը ևս կը նշմարեմ' կոր և այդ պատճառաւ կը նեղուիմ. ահաւասիկ օրինակի համար. ինչո՞ւ ձիուն վաճառման համար կը պնդես. ոստիկանութենէն կամ արքայապետի անունով հարկէն վախճալուդ համար չ' ասիկա. խոստովանէ. պարզապէս եօթանասուն ըսալլին մեղքնալուդ համար է. դուն երկիւղի մէջ կը դանդաղես որ հանգիստնալ կը վրդովուի, դուն աւելի իմ վրաս կը մտածես, այդ բանը ևս գիտեմ, որովհետեւ դուն արդէն բանտին մէջ զրկումներու վարժուած ևս. բայց եթէ դուն աչքովդ տեսած ըլլալիդ այնտեղի չքաւորութիւնը. ասիկա թշուառութիւնն է, հապա սո՛վը:

— Կերեւայ թէ նորէն քէզմէ բան մը ուզած են. ասիկա անպատուարեր է վերջապէս. եթէ ատոնք բարի մարդիկ եղած ըլլալին ամենայն արժանաւորութեամբ իրենց յանցանքին հետեւութեանց պիտի ղխնագրաւէին: Փոխանակ ասոր ի՞նչ ըրած են. Չէվէրնիւր կողակտեցին. Սամուէլին և Բեդրօֆին ալ պարտք ըրին. որ չանցնիր որ անոնց բան մը չտանիս:

— Անոնք ինձմէ ոչինչ կուզեն. ևս զիրենք կատարեմ ընդունելու եղբայրական այս փոքր ծառայութիւնը:

— Ո՛հ, կը ճանչնամ...: Անոնք չեն խնդրեր բայց կընդունին և կը լստին, ուրիշին ծախքով հերոս ըլլալ զիւրին բան է այս փախուստն ալ աչք խաբուի է:

— Արտէմի՛, ըսածիդ վրայ խորհէ. քեզի անձամբի եղող մարդիկը կը դատաւարաւան. բնաւ չ' փախաւքար գիրենք ճանչնալ. անոնց քով իսկ չես յաճախեր

այսու ամենայնիւ անոնք գեղեցիկ, հիանալի նկարագրով մարդիկ են:

— Կատարելութիւններ. անոնց քով չեմ երթար, զանոնք տեսնելու ալ և ոչ մէկ զխաւորութիւն ունիմ, դուն ալ ժամանակը եկած է որ այլեւս այցելութիւններդ դադրեցնես: Նէկորսքի աղէկցաւ, ասկէ զատ չ' աղէկեր. ատանց գիրենք տեսնելու օր մը չես անցներ, շատ հետաքրքիր եմ հասկնալու թէ անոնցմէ ո՞րն է քու աշխիւ սիրահարդ. թերեւ ամէնքն ալ. մին կէս մը հողին երած է, միւսը պերկէն մ'է որ բառ մը չըսեր. ծխախողը կը քաշէ և կը թքնէ. հիմա կը մտայ օժանուշուած պուրրիկը, փոքրիկ բոլորիկացին, այս տեսակ մը վերակեցուն:

Կինը ոտքի ելաւ, իւր չլթները կը սարսուռային:

— Ես երբէք ատոնց վրայ խորհած չէի:

— Ա՛հ խորհած չէիր շատ լաւ. ևս մտքէս կանցնէի. վաղուէն սխեալ կը խնդրեմ որ ատանց իմ ընկերակցութեանս հոն չերթաս, աւելի կը նախնարեմ որ վշտակիրս, նոյն իսկ ինձի զէմ բարկանաս, քան թէ գործը շատ հեռուն տանիս. որովհետեւ ատանց ալ և ալի գէթ պիտի սպաննեմ կամ ինքզինքս պիտի մեռցնեմ. կամ աւելի աղէկ...:

Արքանօֆ խիստ յուզուած, սենեակին մէջ կը քաշէր, էօժէնի զէպի պատուանակն կողմը դարձաւ, հեռուն մթութեան մէջ, լին միւս կողմը, բոց մը կը նշուէր. ասիկա Բրասուսքի գործանոցը լուսաւորող աշտանակն էր. երեսասարկին ագնիւ ու կորովի զէմքը որ իւր գործասեղանին վրայ ծոած էր աչքին

սողի եկաւ. դառնապէս կերպով յիշեց իւր էրկանը խօսքերը «օծանուշուած սրտալիկը, տեսակ մը վերակեցուն» յանկարծ զգաց որ իւր անցեղոյն, ներկա- յին և ապագային միջև մշտապատ և սոսկալի անդունդ մը կը բացուէր. ուստի իր սամուսնոյն վրայ խոյսցաւ.

— Արաէմի, ինչո՞ւ համար զիս կը խօշտանդէս, ինչո՞ւ համար զիս կը ջարչրկիս, որուն համար ամե- նափոխը պատճառ մը տուած չեմ. ինչո՞ւ համար :

— Ձեւմ գիտէր պատասխանեց Արքանոֆ սրտարկել : Կինը անհետկին մէջ քանի մը քալլ առաւ. պա- տուհանին մօտ անոր քով նստելով մնալով ըսաւ.

— Արաէմի, ես ոչ աքսորե ոչ ցուրտե և ոչ ալ թշուառութենէ կը վախնամ, երբ քեզի հետեւելու կը պատրաստուէի աջալէս կարծեցին թէ այս բանե- րով կրնային զիս զարհուրեցնել. ամէն բանի պատ- րաստ եմ. ամէն բանի. ինչ որ պատահի քեզի մաս- նակից պիտի ըլլամ. միայն բարի և պատուաւոր եղիր, ինչպէս որ առաջ էիր :

— Կարճ ըսելով, ուրեմն պէտք է որ ձին ծախուի, ընդմիջեց Արքանոֆ կատակախառն չեղտով մը, լաւ քու ուզածիդ պէս թող ըլլայ, միայն հանգարտե սի- րելիս, իմ սիրտկանս . . . :

Կինը Ալեքսանդրոֆի խրճիթը այցելելէ ետ կեցաւ. փոխարէն իւր սամուսնը ընկերներուն հետ սիրով կը վարուէր. սրտաւ անոնց հիւր երթալ և նոյնիսկ իւր տունը հրաւիրել : Երեկոյ մը զօրժուեցութեան և յատաչրջութեան չրջաններու մասին բանախօսութիւն մը ըրաւ. բոտ իւր կարծեաց նախնային ժամանա-

կամիջոյներուն պէտք էր կոխներով չաճագրգռուել այլ պէտք էր միմիայն գիտութեամբ պարտալի մինչև որ յեղափոխութեան օրերը վերադառնալին :

Նէկորաքի իրեն այս գաղափարները աշխուժե- քննադատեց .

— Ինչեքնուս պէտք գիտական օրէնքները մեր օրէնքները մեր անձին մէջն են անոնք մեր գործիք- ներն են. որոնք կը ծառայեն երջանկութեան յազ- թելու համար. երջանկութեան առաջին պայմանն է արժանապատուութիւն և արժանապատուութեան այս զգացումին անունով զօրժուեցութեան կամ յե- տաչրջութեան Ձեր ունեցած տեսութեան դէմ կը մաքառիմ ու այնպէս կը թուի ինծի թէ՛ ատոնք ա- մէնը վտանգաւոր և փոքրիկ կատակարանութիւններ են. մենք այս տեղի համար ծնած չենք սիրելի բարե- կամներ, և զո՞ւր Արաէմի Բաւլովիչ, փոխանակ գիտական կեղծ օրէնքներ դանկու և հարելու, անկի լաւ պիտի ընէիք մեզի հետ միանալով Ձեր մտային ամբողջ զօրութիւնը ու միջոցները կիրարկելու. դանկու համար ամենէն կարճ ճամբան որ կարենա՞ զմեզ այս խտակի և վտանգաւոր գերութենէն ազա- տել, ինչ որ սոսկալի է :

Ոչ ոք իրեն պատասխանեց. ամէնքն ալ իւր անա- կրնկալ հետեւութիւններէն և չեղտին ոգեւորութենէն չփոթեցան :

— Այսպէս ուրեմն, դուք կ'առաջարկէք նոր փա- խուստ մը :

— Նոր մը, ո՛չ, առջի փախուստն է որ կը գալա- բանեմ և չարունակ ալ պիտի դովարանեմ :

—Նոյն իսկ ասանկ բաներ անցնելէ յետոյ, զ՞ուրք, զ՞ուրք:

—Այո՛, ես. քաղաքական յանցաւորները ուրիշ նպատակ և ուրիշ շոյելու երազ չ'ունին, եթէ ոչ փաշտուստի հետամուտ ըլլալ, պէտք է որ իրենց արիւնը, ուղեղը, սիրտը, իրենց թոքերը փախտտեան տենչով մը թաթխուած ըլլան. առիկա իրենց կեանքին զգացումն է. ազատութեան կոռւին միակ կարելի ձեւը. առանց որու իրենց կ'սպառնայ ամօթալի մահ մը ամբողջ կեանքներուն մէջ:

—Դուք կը համարձակիք այդպէս խօսիլ. զուրք որ առջի փախուստը ի գերեւ հանեցիք ձեր թեթեւամտութեամբ, պոռաց Արքանօֆ:

—Ատիկա ձեզի չ'իյնար ըսել, յարեց աշխուժութեամբ:

—Ինչպէս ինծի չ'իյնար. հապա վտանգը և պատասխանատուութիւնը և այն օգնութիւնը զոր ձեզի ըրինք, ըսաւ Արքանօֆ որոտացող ձայնով մը:

—Արեւմտի պոռաց իւր կինը:

Իսոյց Արքանօֆ մեկնած էր. խեղճ փախտտականները անարգանքով և յանդիմանանքով ծածկելէ յետոյ, անոնք ամենքն ալ առին իրենց գլխարկները և զուրս ելան: Էօթէնի ի զուր կը պոպոտէր անոնց մնալ. անոնք մեկնեցան իրենց հետ տանիքով զժրագլութեան մէջ զտնուողներու բարեկամութեան և ուխտակցութեան երազները:

h.

ՍՍ.ՅԼԱՏԱՆԻ ՀՐԴԻԶՈՒՄԸ

Ալէքսանտր Բ. Կայսեր զէմ՝ գործուած մահախորձի մը պատճառաւ քաղաքական յանցաւորներու նկատմամբ ցոյց տրուած թոյլտուութիւնը վերցաւ, արտօրանելու վրայ խիստ հակողութիւն մը ի գործ դրուելու կառավարական հրամանը եկած էր, և տեղալին ոստիկանութիւնը այս հրամանին համակերպեցաւ այնպիսի եռանդով մը որ ձուրճուի նախկին Իսպրաֆիլին (տեսակ մը ոստիկանապետ) փոխանորդը որ ազատախոս մէկն էր, նշանաւոր լրտես մը եղաւ: Տաքթոր Չերնէվին հակառակ հիւսնդանոցին մատուցած մեծամեծ ծառայութեանցը պաշտօնէ հանուեցաւ. այս պատճառաւ չ'ընդունու ինքզինքը միտիթարել և ընտանեկան զժրագլութիւններն ալ վրայ հասնելով, անձնատարան եղաւ. իւր մահը ընկերներուն վրայ խորին տղաւորութիւն մը թողուց. ամենքն ալ փախըտտեան գաղափարին ջատագովները դարձան, հակառակ ոստիկան լրտեսներու Ալէքսանդրօֆի խրճիթին և Քրասնուքի գործանոցին վրայ ունեցած իրենց մշտտեւ հակողութեան, չէին կրնար բնաւ խափանել փախտտեան պատրաստութիւնները, զորս լի ու լի յառաջ կը տարուէին Տուվանօֆի տնակին մօտերը շինուած սոյլատան մէջ, զոր ոստիկանութիւնը զանց ըրած էր հակողութեան տակ առնելու: Տարագրեալները Քրասնուքի ուղղութեան տակ կարգաւ կ'աշխատէին

ամէն բան գրեթէ պատրաստ էր, երբ սաղատունը բռնակցաւ, բարերազգարար ամենքն ալ եռւմանօքի խոճիթն էին. Քրասուսքի արագօրէն ժողկեց անկողնի կտանները և անոցմով փաթտուելով բոցերուն մէջ նետուեցաւ. ամենքն ալ սղատեցին ահարկով. բայց էօժէնի պոռաց սրտակեղէկ ձայնով մը.

— Ազատեցէք զինքը, ձգեցէք որ ամէն ինչ այլի, ազատեցէք զինքը :

Վօրոնին ոտիւն մը բրաւ սաղատան վրայ, բայց Արքանօփ վայրկեանական անձնուիրութեան եռանդով մը ու նաեւ իւր կնոջ սէրը գրաւելու համար, զանկա կանխեց. զժուարաւ կրցաւ բոցին մէջ նետուել և այլ բոցքներով ծածկուած՝ Քրասուսքին դուրս հանել :

Ազատարարը իւր կնոջ խնամքներով վարձատրուեցաւ որ սկսած էր գորովանօք վարուել իրեն հետ. բայց կինը երբէք չի կրցաւ խմանայ հրկեհին հեղինակը որ իր ամուսինն էր. այդ մարդը յուսացած էր սաղատունը այրելով փախուստէն պրծիլ. Քրասուսքի այդ բանը գուշակեց և անոր հետ առանց խօսակցութեան մտնելու հասկցուց իրեն թէ ամէն ինչ գլտէր : Քանի որ փախստեան օրերը կը մօտենային Արքանօփի նախանձը ալ աւելի կը զայրացնէր. օր մը երբ էօժէնի կը պատրաստուէր դուրս ելնել, գուռը անոր առջև դրոցեց :

— Ո՛ւր կ'երթաս :

— Գիտնալու համար թէ երբ կը մեկնինք :

Կինը ետ քաշուեցաւ ապշահար :

— Ինչո՞ւ համար :

— Մտիկ ըրէ. համարձակօրէն ըսէ թէ ինչո՞ւ համար կուգես փախչիլ :

— Այդ հարցումը տարօրինակ է. ապրելու և ինքզինքս ազատելու համար մրմնեց նա :

Կինը փորձեց ժպտիլ, բայց իւր զողովուն չրթերը այդ բանը մերժեցին և ծոմրտուքով մը դալարուեցան : Էրիկը յարեց .

— Այսպէս է. ապրելու համար. ասոր կը հաւատամ. բայց գալով Ջիւր զիս ազատելու հովին, թող տուէք որ այդ բանին վրայ տարակուսմ... : Մինչև ամենագաղտնի խորհուրդներուդ թափանցած եմ և դուն չպիտի կրնաս քու գեղեցիկ խօսքերովդ զիս խաբել. իմ աղաչաքներուս տեղի տուիր, մի միայն ինձի համար բան մը ըրի՛ր, երբեք միշտ զիս ուրիշներուն զոհեցիր, դուն միշտ գիտցար ամէն ինչ քօղարկել, ընկերներուն հանդէպ սիրոյ, պատուոյ և պարտականութեան գեղեցիկ հախազատութիւններու միջոցաւ. բայց երբ ուրիշ... բոցերուն մէջ ինկաւ, դուն պոռացիր, « Թող ամէն ինչ կորսուի » ասկիա ուժգին է. կինս իմ ստակով, և իմ օգնութեամբս ձեռքէս կը փախչի, ասկիա չափը անցնելէ և ոչ մի վարդապետութիւն կրնայ այս բանը արդարացնել, և դուք հոս պիտի մնաք :

— Լաւ, բայց ոչ քու հետդ, ասոր վստահ եղէք. ճշմարտապէս ալ չափը կ'անցնէք, պատասխանեց կինը ոտք ելնելով :

ԶԻՆՈՒՍԱԾ ՄԱՐԳԻՆ ՄՇՈՒՇԻ ՄԷՋ

Արքանօֆ իւր կնոջ քանի մը ծանր խօսքեր եւս ըրաւ. բայց կինը զինքը հրաւիրեց ողջմտութեան ձայնին մօտիկ ընել, և գարնան գեղեցիկ երեկոյ մը ամէնքն ալ ուրախ սրտով նաւ նստեցան. մէկ քանի ժամեր ամէն բան հրաշայի կերպով անցաւ. կրակը վստեցին և սամալարը վրան զըին և երգելով թէյ խմեցին. զէսի Նիւսիս կուզողէին կարծելով որ արդէն ծովուն հասած էին, երբ յանկարծ գետը երկճղեցաւ և մինչև որ այս բանին վերահասու եղան սոսկալի յորձանք մը զիրենք քչեց ամէնէն լայն ճիւղին մէջ և մղեց ջրվէժի մը վրայ որ նաւը կէս մը կործեց. բարեբաղդարար փութ խորունկ չէր: Քրասուսքի և Ալէքսանդրօֆ ջուրին մէջ ցատկեցին և նաւը ուղղեցին. յետոյ ազատարար նաւակները քակելով նախ և առաջ պարէնը և գործիքները, մօտակայ կղզին փոխադրեցին, յետոյ կըոյլի մը պէս երթալ գալով ընկերները փնտռեցին և իւրաքանչիւր անցքի ջրվէժին ալիքներուն մէջ անդնդալոյ յոյզ ըլլալու վտանգը իրենց կտրաւոր, այս հակա կռիւէն յայլթական դուրս ելան:

Առանց որ և է զխլուածի մենչիւ բեւեռային ծով նաւարկութիւնը չարունակեցին. յանկարծ ցամաքը վերջնապէս աչքի առջեւէ անհետացաւ. իրենց սուճիւ պարզուեցաւ կապոյտ անծայրածիր անդունդ մը.

սեւ կղզիներ հոս հոն ջրէն դուրս կենէին, երկրագնդին վերջին հետքը ցոյց տալով. ոսկի գոյն խեցիներու կապուտակ վէտվտուն ցոյացումը կը զոգզոջէր մակերեսին վրայ, յետոյ կամաց կամաց կը տփուռնէր ձուլուելով երկնքի կապոյտին հետ, անհուն և պայծառ օվկէանին մէջ:

Իրենց նաւը խարսխեցին և ծովագրին վրայ սքանչելի գիշեր մը անցուցին, յաջորդ առաւօտ զարթնումին նշմարեցին որ իրենցմէ մին պակսեր է. Քրասուսքի և Եուլանօֆ փնտռուքի ելան:

Ամբողջ գիշեր մը և ցորեկ մը պարապ տեղը ասդին անդին թափառեցան, ցուրտ հովին և մշուշին զէմ կռուեցան և մազ մնաց որ մոլորէին. երբ վերջապէս առաւօտեան զէմ խարսխած նաւը և ննջող ընկերաց բանակատեղին գտան. մինեոյն վայրկեանին նշմարեցին բան մը որ իննց մահուան սուսկալի սարսուռներ պատճառեց:

Բարեկամներուն վրայ վազեցին և իրենց բոլոր ուժովը պօռացին

— Ոտք կըք, ոտքի:

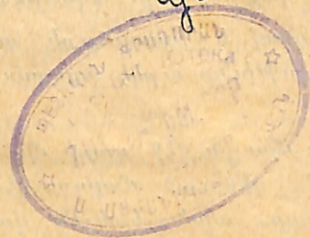
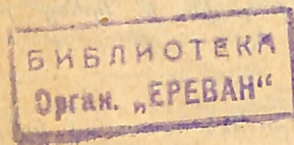
— Ինչ կայ ըսն միւսները մէկ ոտտումով կլկլով:

Եուլանով և Քրասուսքի անոնց մատնանշեցին այն ուղղութիւնը ուրկէ ազատութեան գալուն կրապատէին:

Վարը մշուշին մէջ գայլի մը գաղտադողի և զգոյշ քայլերով, զննուած մարդոց կէս չըջանալ մը իշենց կը մօտենար. անոնց ետեւէն վայրենիներու սմբոխը

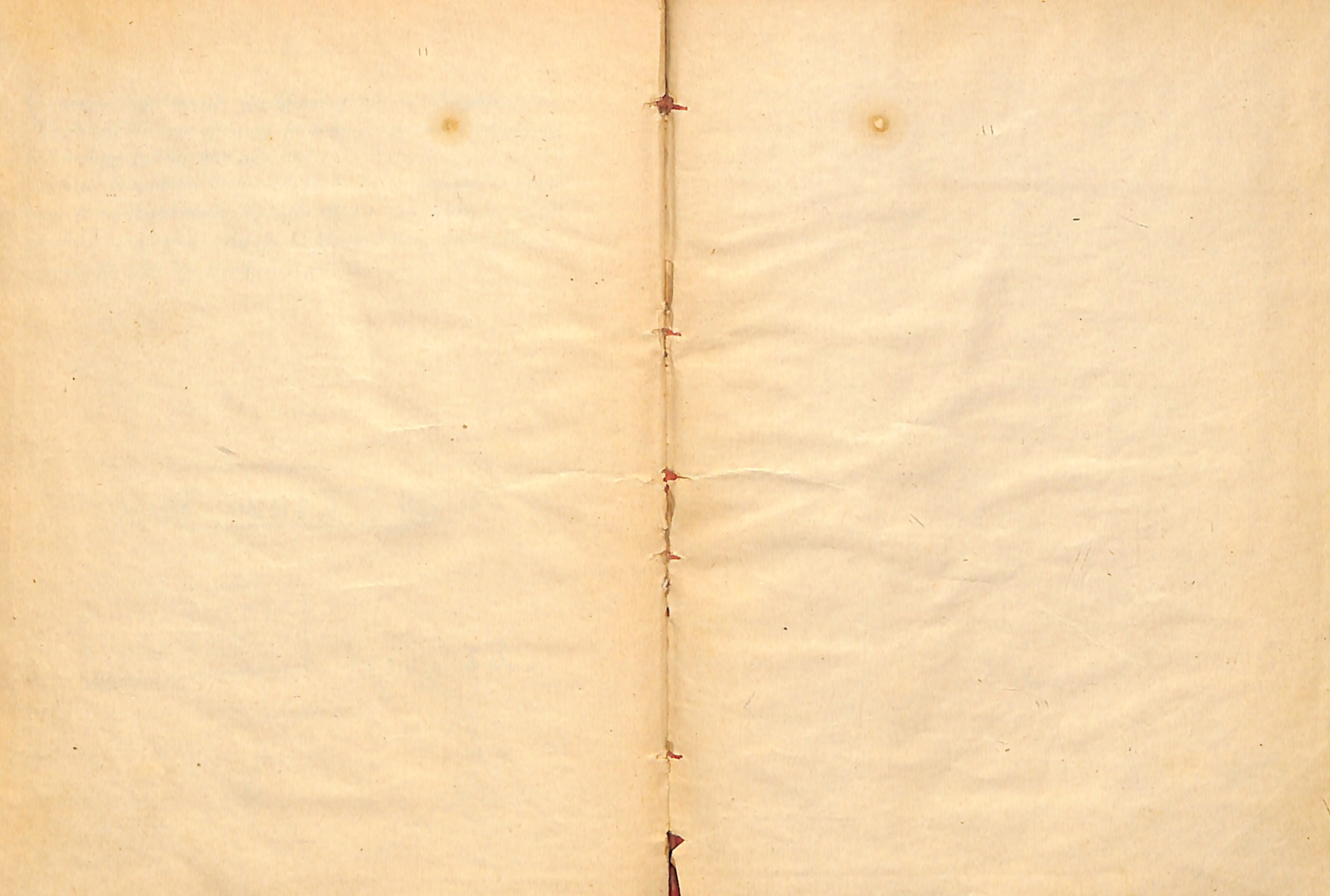
կուգար. սրինձագոյն շիկ կերպով նայող դէմքեր, ա-
մէնքն ալ մուշտակներով խանձարուրուած, տեղերով
և նեւերը իրենց ձեռքին մէջ:

Այս ամբոխին ետին մութ ծովը կատաղօրէն կտ-
նար և ոսկեղօծուած մշուշին մէջէն շատաճմամբ դէպի
ցամաք լողացող ածգոյն և ծխածանեալ սառույցներու
ստուերին մէջ կը թափանձէր:

Կէն ԵԼԵ.

ՀԵՐԱՆ

504

այս

18895
18896
18897

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL1652413

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL1652412

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL1652411

